

Διαχείριση Περιβάλλοντος και Οργάνωση του Χώρου

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΔΙΑΦΥΛΑΞΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Η ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗ

ΥΔΑΤΙΝΟΙ ΠΟΡΟΙ

ΘΑΛΑΣΣΙΟ-ΠΑΡΑΚΤΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

ΤΟΞΙΚΑ ΚΑΙ ΠΟΣΙΜΟ ΝΕΡΟ

ΣΤΕΡΕΑ ΑΠΟΒΛΗΤΑ

ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΟΝ ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΩΡΟ

ΟΙ ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ, ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ Η ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ

ΔΕΣΜΕΥΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟΥΣ ΣΚΟΠΟΥΣ

ΔΕΣΜΕΥΣΕΙΣ ΓΙΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥΣ ΣΚΟΠΟΥΣ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΔΙΑΦΥΛΑΞΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Το 2011 τα προβλήματα που ανέκυψαν εξαιτίας της «κρίσης του δημόσιου χρέους» και της υιοθέτησης πληθώρας «έκτακτων» μέτρων στο πλαίσιο εξασφάλισης δανειακών πόρων (Μνημόνιο, Εφαρμοστικός Νόμος κ.ά.) είχαν σοβαρές επιπτώσεις σε σημαντικές πλευρές της καθημερινότητας των πολιτών της χώρας, που αφορούν την ποιότητα του φυσικού, του δομημένου και του πολιτιστικού περιβάλλοντος.

Οι επιπτώσεις αυτές προέκυψαν τόσο επειδή οξύνθηκαν τα διαρκή προβλήματα της οργάνωσης και διαχείρισης φυσικών και ανθρωπογενών πόρων, όσο και γιατί ανέκυψαν καινούργια. Η πρώτη ομάδα προβλημάτων σχετίζεται με τη γνωστή πολυνομία, τη σύγχυση αρμοδιοτήτων και τα νομικά κενά, καθώς και με διάφορες μορφές αδράνειας της διοίκησης στην εφαρμογή της υπάρχουσας νομοθεσίας. Η δεύτερη ομάδα σχετίζεται με την εισαγωγή πληθώρας νομοθετημάτων και ρυθμίσεων, συχνά μάλιστα αντιφατικών, καθώς και με τις αλλαγές στις προτεραιότητες και στους στόχους της ρυθμιστικής πολιτικής στα ζητήματα οργάνωσης και διαχείρισης του χώρου.¹ Οι παραπάνω συνθήκες εντείνονται περαιτέρω, καθώς τα τελευταία χρόνια παρατηρούνται σημαντικές μεταβολές στον τρόπο διακυβέρνησης

(απελευθέρωση των αγορών, Πρόγραμμα Καλλικράτης²) και στα δρώντα υποκείμενα (δημιουργία νέων μεγάλων ιδιωτικών εταιρειών).

Ο συνδυασμός των συνθηκών της δημοσιονομικής κρίσης με τις αλλαγές αυτές θέτει τις βάσεις μιας «νέας εποχής» για την προστασία της ποιότητας του περιβάλλοντος και για τις σχέσεις των ιδιωτικών συμφερόντων με τα συμφέροντα της κοινωνίας των πολιτών (δημόσια αγαθά και το γενικότερο κοινωνικό συμφέρον). Ο δημόσιος χαρακτήρας πολλών από τους φυσικούς και ανθρωπογενείς πόρους αμφισβητείται, ο ισχύων τρόπος ρύθμισης των συνθηκών ανάπτυξης, εκμετάλλευσης και προστασίας τους αποδεικνύεται συχνά ανεπαρκής και οι μηχανισμοί ελέγχου είτε απουσιάζουν είτε υπολειτουργούν. Δημιουργούνται έτσι συνθήκες περαιτέρω αμφισβήτησης του ρόλου του κράτους και της νομιμοποίησής του στον τομέα της εξασφάλισης και της προστασίας των δικαιωμάτων πρόσβασης σε αγαθά, υπηρεσίες και πληροφορίες που σχετίζονται με το περιβάλλον και τα οποία είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με την ποιότητα των συνθηκών διαβίωσης.

Η διαχρονική εξέταση των αναφορών των πολιτών αποτελεί έναν σημαντικό δείκτη της «ζήτησης» όσον αφορά την παροχή και την προστασία των δικαιωμάτων αυτών.

Η ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗ

Οι θεματικές ενότητες των υποθέσεων οι οποίες ενδεικτικά παρουσιάζονται στη συνέχεια αναδεικνύουν σημαντικές πτυχές της νέας πολυεπίπεδης διακυβέρνησης που άρχισε να εφαρμόζεται στη διάρκεια της χρονιάς (Πρόγραμμα Καλλικράτης) και εν πολλοίς αντανακλούν τα προβλήματα της εφαρμογής της.

Στον τομέα της διαχείρισης των φυσικών πόρων, ιδιαίτερης σημασίας είναι οι υποθέσεις που αφορούν την ποιότητα του πόσιμου νερού (βλ. περιπτώσεις Ασωπού και Μεσσαπίας, αλλά και της εγκατάστασης Φ/Β σταθμών στην Υλίκη), καθώς και τα προβλήματα διαχείρισης των στερεών αποβλήτων. Το πλήθος των αναφορών που σχετίζονται με τη συνέχιση της ανεξέλεγκτης διάθεσης απορριμμάτων είναι μεγάλο και οι καταγγελλόμενες επιπτώσεις ιδιαίτερα σοβαρές.

Εξαιρετικά κρίσιμες αναδεικνύονται και οι επιπτώσεις από την απουσία σαφούς νομοθετικού πλαισίου για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος και του παράκτιου χώρου, όπως φαίνεται στην υπόθεση του ναυαγίου του «Sea Diamond» αλλά και των λιμενικών εγκαταστάσεων στο Βρωμοπούσι της Κερατέας.

Στον τομέα του δομημένου περιβάλλοντος, τα τελευταία χρόνια προβάλλει ως

¹ Βλ. Ν. 3986/2011, «Επείγοντα μέτρα εφαρμογής μεσοπρόθεσμου πλαισίου δημοσιονομικής στρατηγικής 2012-2015»· ΠΔ 4.11.2011, ΦΕΚ ΑΑΠ 289, «Όροι και περιορισμοί δόμησης εντός των ορίων οικισμών με πληθυσμό μέχρι 2.000 κατοίκους»· Ν. 3889/2010, «Χρηματοδότηση περιβαλλοντικών παρεμβάσεων, πράσινο ταμείο, κύρωση δασικών χαρτών»· Ν. 3818/2010, «Προστασία δασών και δασικών εκτάσεων του Νομού Αττικής, σύσταση Ειδικής Γραμματείας Επιθεώρησης Περιβάλλοντος και Ενέργειας κ.λπ.»· Ν. 4014/2011, «Περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων, ρύθμιση αυθαιρέτων σε συνάρτηση με δημιουργία περιβαλλοντικού ισοζυγίου και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Περιβάλλοντος»· Ν. 3937/2011, «Διατήρηση της βιοποικιλότητας και άλλες διατάξεις»· Ν. 3983/2011, «Εθνική στρατηγική για την προστασία και διαχείριση του θαλάσσιου περιβάλλοντος – Εναρμόνιση με την Οδηγία ΕΚ-56/08 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17ης Ιουνίου 2008 και άλλες διατάξεις»· ΚΥΑ 150559/2011, «Διαδικασίες, όροι και προϋποθέσεις για τη χορήγηση αδειών για υφιστάμενα δικαιώματα χρήσης νερού»· ΚΥΑ 145116/2011, «Περί επαναχρησιμοποίησης επεξεργασμένων υγρών αποβλήτων»· ΚΥΑ 51354/2641/Ε103, «Καθορισμός προτύπων ποιότητας περιβάλλοντος», άρθρο 39, παράγρ. 3 του Ν. 4024, «Θέματα αρμοδιότητας υπ. οικονομικών – Τροποποιήσεις σχετικά με απαλλοτριώσεις, Νέος Τρόπος Έκδοσης Αδειών Δόμησης, Ελέγχου Κατασκευών και λοιπές Διατάξεις».

² Βλ. «Η αυτοδιοίκηση σε μετάβαση».

εξαιρετικά σημαντική η δυνατότητα ελεύθερης πρόσβασης, χρήσης ή απόλαυσης του δημόσιου χώρου. Το δικαίωμα στον δημόσιο χώρο σχετίζεται σε σημαντικό βαθμό με τη δυνατότητα ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής και αλληλεγγύης, με την εμπέδωση των κανόνων συνύπαρξης και την καλή λειτουργία των διοικητικών δομών που είναι επιφορτισμένες με τη διαφύλαξή του. Οι περισσότερες αναφορές που λαμβάνει ο Συνήγορος αφορούν κατά κύριο λόγο την πρόσβαση σε κοινόχρηστα αγαθά, στοιχεία της καθημερινής ζωής στην πόλη, όπως δρόμοι, πλατείες, πεζόδρομοι και πεζοδρόμια, χωρίς να λείπουν όμως και ειδικές περιπτώσεις. Ιδιαίτερα έντονος το τελευταίο χρονικό διάστημα είναι οι διαμαρτυρίες πολιτών για την ανεξέλεγκτη ανάπτυξη και επέκταση των δραστηριοτήτων αναψυχής, για την απουσία ολοκληρωμένου σχεδιασμού των σχετικών χρήσεων γης αλλά και παρακολούθησης της χρήσης του δημόσιου χώρου (τραπεζοκαθίσματα σε πλατείες και πεζόδρομους).

Η διαμεσολαβητική προσπάθεια του Συνηγού αναφορικά με τη διαφύλαξη του δικαιώματος στην ιδιοκτησία εξακολουθεί και την περίοδο αυτή να είναι ιδιαίτερα αυξημένη και αφορά δύο διακριτές ενότητες: τις δεσμεύσεις ιδιοκτησιών για τις ανάγκες του πολεοδομικού σχεδιασμού και τις δεσμεύσεις για την προστασία και την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Σε ό,τι αφορά τις πρώτες, διαπιστώνεται ότι απαιτείται, ιδιαίτερα στη σημερινή κοινωνικοοικονομική συγκυρία, μια περισσότερο ολοκληρωμένη και συστηματική προσέγγιση του ζητήματος των απαλλοτριώσεων και των δεσμεύσεων ιδιοκτησιών εν γένει, η οποία, φυσικά, συνδέεται άρρηκτα με τον σχεδιασμό και

την υλοποίηση των σχετικών πολεοδομικών ρυθμίσεων. Η σταδιακή εξασφάλιση των αναγκαίων κονδυλίων, η οποία θα πρέπει να συνοδεύεται από έγκαιρο και απολύτως τεκμηριωμένο προγραμματισμό ως προς την αναγκαιότητα απόκτησης χώρων, καθώς και η επιτάχυνση των διοικητικών διαδικασιών αποτελούν απαραίτητες προϋποθέσεις που εγγυώνται τόσο για την ακώλυτη εφαρμογή του πολεοδομικού σχεδιασμού όσο και για την προστασία του δικαιώματος στην ιδιοκτησία.

Όσον αφορά ειδικότερα τις δεσμεύσεις που πραγματοποιούνται για αρχαιολογικούς σκοπούς, φαίνεται ότι τόσο η περιορισμένη διάθεση των αναγκαίων κονδυλίων όσο και οι σημαντικές καθυστερήσεις στην προώθηση της διαδικασίας απαλλοτρίωσης αποτελούν διαχρονικά και δυσεπίλυτα προβλήματα, που στο σημερινό πλαίσιο των περιοριστικών δημοσιονομικών πολιτικών αναμένεται να οξυνθούν. Πάντως, σε πρόσφατη σύσκεψη του Συνηγού (Νοέμβριος 2011) με την πολιτική και υπηρεσιακή ηγεσία του Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού (ΥΠΠΟΤ) διαπιστώθηκε ότι προωθούνται σημαντικές νομοθετικές ρυθμίσεις που αφορούν την εφαρμογή του υφιστάμενου νομοθετικού πλαισίου, καθώς και η ολοκληρωμένη και επιστημονικά τεκμηριωμένη καταγραφή και οριοθέτηση των αρχαιολογικών χώρων και μνημείων. Οι εξελίξεις αυτές αποτελούν ενθαρρυντικές ενδείξεις για τη δυνατότητα εξορθολογισμού των παρεμβάσεων που σχετίζονται με την προστασία και την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Παρά όλα αυτά όμως, και για τις δύο περιπτώσεις δεσμεύσεων θα πρέπει να τονιστεί ότι εξακολουθεί να υφίσταται το έλλειμμα σαφούς καθορισμού χρήσεων γης

στον αστικό και εξωαστικό χώρο. Επίσης, σημαντικά εργαλεία χωρικής ρύθμισης παραμένουν ανενεργά (λόγου χάρη, μεταφορά συντελεστή δόμησης), γεγονός που δυσχεραίνει την επίλυση των μακροχρόνιων τριβών και αδιεξόδων στα οποία έχουν οδηγηθεί πολλές περιπτώσεις δεσμεύσεων ιδιοκτησιών.

ΥΔΑΤΙΝΟΙ ΠΟΡΟΙ

ΘΑΛΑΣΣΙΟ-ΠΑΡΑΚΤΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Υπόθεση «Sea Diamond»

Από τις σοβαρότερες υποθέσεις περιβαλλοντικής ζημίας που εξέτασε ο Συνήγορος είναι το ναυάγιο του κρουαζιερόπλοιου «Sea Diamond» στον όρμο Καλντέρας της Θήρας (Σαντορίνη). Την αναφορά κατέθεσε στον Συνήγορο περιβαλλοντικός σύλλογος του νησιού και είχε ως αντικείμενο την καθυστέρηση λήψης μέτρων για την άρση του ενδεχόμενου κινδύνου ρύπανσης του περιβάλλοντος (υπόθεση 3340/2008). Ο Συνήγορος παρακολούθησε στενά την εξέλιξη της υπόθεσης, παρεμβαίνοντας σε όλες τις συναρμόδιες υπηρεσίες (Λιμενικό Ταμείο, πρώην Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας, ΥΠΕΚΑ) προκειμένου να προβούν στις οφειλόμενες ενέργειες. Διαπίστωση κατ' αρχάς ότι οι αρμόδιοι φορείς καθυστέρησαν σημαντικά να ενεργοποιήσουν τους μηχανισμούς εξουδετέρωσης του κινδύνου προσβολής του περιβάλλοντος και αδράνησαν όσον αφορά την ολοκληρωμένη περιβαλλοντική εκτίμηση του κινδύνου από την παραμονή του ναυαγίου στον βυθό του όρμου. Συνεκτιμώντας την υψηλή περιβαλλοντική σημασία της περιοχής του ναυαγίου, η οποία βρίσκεται σε απόσταση 1,1 ν.μ. από περιοχή

προστασίας του δικτύου NATURA 2000 (SCI GR4220003), καθώς και την εντονότερη τουριστική και συνεπακόλουθα οικονομική δραστηριότητα που αναπτύσσεται στο νησί, ο Συνήγορος συνέταξε πόρισμα με το οποίο πρότεινε*:

- Να εκπονηθεί από το Ελληνικό Κέντρο Θαλάσσιων Ερευνών (ΕΛΚΕΘΕ) ή από ΑΕΙ που διαθέτει την κατάλληλη τεχνολογία ειδική περιβαλλοντική μελέτη για την εκτίμηση του κινδύνου από την παραμονή του ναυαγίου στην περιοχή.
- Να χαρακτηριστεί το σύνολο ή τμήμα του ναυαγίου απόβλητο.
- Να καταρτιστεί ειδικό σχέδιο έκτακτης ανάγκης για να αντιμετωπιστεί η πιθανή μελλοντική διαρροή των ρυπογόνων ουσιών που βρίσκονται ακόμη εγκλωβισμένες στο ναυάγιο.
- Να τροποποιηθεί το νομοθετικό πλαίσιο, ώστε σε περιπτώσεις ναυαγίων να συντάσσονται υποχρεωτικά ειδικές περιβαλλοντικές μελέτες που θα αναλύουν τους ενδεχόμενους περιβαλλοντικούς κινδύνους.
- Να μεταφερθούν οι αρμοδιότητες όσον αφορά την αντιμετώπιση περιστατικών θαλάσσιας ρύπανσης λόγω ναυαγίων από τα Δημοτικά Λιμενικά Ταμεία στις κεντρικές υπηρεσίες των αρμόδιων υπουργείων ή στην περιφερειακή αυτοδιοίκηση.

Επειδή ο Συνήγορος δεν έχει αρμοδιότητα, δεν τοποθετήθηκε στο ζήτημα της άρνησης ή της καθυστέρησης εκ μέρους της πλοιοκτήτριας εταιρείας να προχωρήσει στις ενέργειες που ήταν αναγκαίες για την άρση των αρνητικών συνεπειών του ναυαγίου στο περιβάλλον. Επικέντρωσε τις προσπάθειές του στην άσκηση διαμεσολαβητικής πίεσης προς τις υπηρεσίες, ώστε να εκπληρώσουν τον δικό τους ρόλο, δηλαδή να ενεργοποιή-

σουν το πλαίσιο αντιμετώπισης του περιβαλλοντικού κινδύνου. Στο μεταξύ, το καλοκαίρι του 2009, ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη (ΠΔ 148/2009) η Οδηγία για την περιβαλλοντική ευθύνη. Με αυτή ρυθμίζεται για πρώτη φορά το ζήτημα της αποκατάστασης του φυσικού περιβάλλοντος σε περιπτώσεις πρόκλησης ρύπανσης, με βάση την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει». Οι διατάξεις για την περιβαλλοντική ευθύνη δεν είχαν ωστόσο εφαρμογή στην περίπτωση του «Sea Diamond», καθώς το ναυάγιο έγινε σε χρόνο που δεν καταλαμβάνεται από το πεδίο εφαρμογής του ΠΔ.

Παρότι ολοκληρώθηκαν τελικά οι διαδικασίες απάντησης των καυσίμων, ο Συνήγορος με τις προτάσεις του κατέδειξε το μέγεθος του περιβαλλοντικού προβλήματος και τις πιθανές προεκτάσεις του σε βάθος χρόνου. Γι' αυτό και οι σχετικές υποδείξεις κινούνται στην κατεύθυνση της συστηματικής και ολοκληρωμένης διαχείρισης, στη βάση της πλήρους εκτίμησης και αξιολόγησης του ενδεχόμενου κινδύνου, όπως επιτάσσει και η αρχή της προφύλαξης.

Τέλος, μέσα στο 2011 εκδόθηκε σημαντική απόφαση του ΣτΕ (1647/2011) επ' αφορμή άλλης υπόθεσης. Το δικαστήριο ερμήνευσε περιοριστικά τη διάταξη του άρθρου 2 του Ν. 2881/2001 και θεώρησε ως κατά κανόνα κατάλληλη και ενδεδειγμένη λύση την ανέλκυση του ναυαγίου και μόνο κατ' εξαίρεση και με ειδική αιτιολογία την υιοθέτηση οποιουδήποτε άλλου μέσου αντιμετώπισης. Η απόφαση αυτή ενισχύει την άποψη του Συνηγόρου ότι η απάντηση των καυσίμων του «Sea

Diamond» δεν αποτελεί επαρκές και ικανοποιητικό μέτρο προστασίας για το θαλάσσιο περιβάλλον.

Λιμενικές εγκαταστάσεις και ποιότητα ζωής

Η προβληματική ή και παράνομη λειτουργία λιμενικών εγκαταστάσεων ήταν ένα από τα θέματα που απασχόλησαν έντονα τον Συνήγορο κατά το έτος 2010 (βλ. *Ετήσια έκθεση 2010*, σ. 86-87). Καθώς η νέα χρονιά δεν έφερε σημαντικές μεταβολές ως προς τη «θεραπεία» της διαπιστωμένης κακοδιοίκησης, η ανεξάρτητη αρχή συνέχισε τις διαμεσολαβητικές της προσπάθειες και κατέγραψε ορισμένες νεότερες εξελίξεις.

Πιο συγκεκριμένα, η λειτουργία του λιμένα στο Βρωμοπούσι Κερατέας συνεχίστηκε και το 2011. Πρόκειται για τη λειτουργία παράνομου και επικίνδυνου μικρού λιμένα σκαφών στην Κερατέα Αττικής, περιοχή Βρωμοπούσι, για τον οποίο έχει εκδοθεί πρωτόκολλο καταδίκης ήδη από το 2001. Πρόσφατα ο Συνήγορος ενημερώθηκε ότι το Κεντρικό Λιμεναρχείο Λαυρίου επέβαλε νέο χρηματικό πρόστιμο στον Ναυτικό Όμιλο Πύργου Θωρικού, επειδή διαπιστώθηκε ότι χρησιμοποιούσε αυθαίρετα χώρο εξομοιούμενο με τη χερσαία ζώνη Οργανισμού Λιμένα Λαυρίου. Επίσης, η Κτηματική Υπηρεσία Ανατολικής Αττικής, μεταβάλλοντας την αρχική της στάση, ενημέρωσε ότι έχει ήδη κινήσει τις διαδικασίες και έχει προβεί στις απαραίτητες ενέργειες ώστε να εκδοθούν πρωτόκολλα διοικητικής αποβολής και καθορισμού αποζημίωσης αυθαίρετης χρήσης.

Τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν όταν ξεκίνησε η λειτουργία της Προβλήτας Ι στο εμπορευματικό λιμάνι του Ν. Ικονίου

ανέδειξε άλλη υπόθεση (130551/2010). Οι κάτοικοι διαμαρτύρονταν για έντονη ηχορύπανση και όχληση από τη λειτουργία σειρήνων μεγάλης έντασης στα μηχανήματα κατά τη φόρτωση και την εκφόρτωση, οι οποίες λειτουργούν 24 ώρες την ημέρα, 7 ημέρες την εβδομάδα. Επίσης, παραπονούνταν για έντονη κυκλοφοριακή συμφόρηση, η οποία οφείλεται στην καθημερινή συρροή εκατοντάδων φορτηγών στο λιμάνι.

Σε παρέμβαση του Συνηγόρου ο ΟΛΠ απάντησε ότι προτίθεται να προβεί σε εφαρμογή πιστοποιημένου συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης του χώρου. Επίσης, η Διεύθυνση Περιβάλλοντος της πρώην ΝΑ Αττικής, στην οποία είχαν επίσης κάνει καταγγελία για την ηχορύπανση οι πολίτες, ενημέρωσε τον Συνήγορο ότι, προκειμένου να πραγματοποιήσει σχετικούς ελέγχους, χρειάζεται τη συνδρομή της Διεύθυνσης ΕΑΡΘ και της ΕΥΕΠ του ΥΠΕΚΑ όσον αφορά τη μέτρηση θορύβου και την εκπόνηση ακουστικής τεχνικής μελέτης. Τίποτα όμως από τα παραπάνω δεν έχει πραγματοποιηθεί, αφού ούτε οι υπηρεσίες του ΥΠΕΚΑ έχουν ανταποκριθεί, ώστε να υπάρξει συνεννόηση και συνεργασία για την εκτέλεση των ελέγχων και τη διαπίστωση παραβάσεων, ούτε ο ΟΛΠ έχει προχωρήσει στην υλοποίηση του φερόμενου σχεδιασμού του. Το αποτέλεσμα είναι να λειτουργεί η προβλήτα με τις υπάρχουσες επιβαρυντικές συνθήκες για τους κατοίκους, οι οποίοι, αν και έχουν αποταθεί σε όλους τους αρμόδιους φορείς, αδυνατούν να κινητοποιήσουν τους μηχανισμούς ελέγχου της λειτουργίας του λιμανιού. Μόνο ο Δήμος Περάματος, στον οποίο επίσης απευθύνθηκε ο Συνήγορος, υποστηρίζει το αίτημα των κατοίκων, επιβεβαιώνοντας το μέγεθος του προβλήματος – που επιπλέον συντελεί στην περαιτέρω υποβάθμιση του δήμου.

ΤΟΞΙΚΑ ΚΑΙ ΠΟΣΙΜΟ ΝΕΡΟ

Εξασθενές χρώμιο σε Ασωπό και Μεσσαπία

Ο Συνήγορος επιλήφθηκε υποθέσεων με αντικείμενο: α) την επιβολή ειδικού ορίου για το εξασθενές χρώμιο στο πόσιμο νερό και τη λήψη μέτρων προστασίας της ανθρώπινης υγείας· β) τις επιπτώσεις της ρύπανσης στην αγροτική παραγωγή της περιοχής του Ασωπού ποταμού (υποθέσεις 139680 και 140025/2011).

Ως προς το ζήτημα ποιότητας του πόσιμου νερού, το ΥΠΕΚΑ εξήγγειλε το 2010 δέσμη μέτρων που εστιάζουν σε τρεις άξονες: στη διασφάλιση της δημόσιας υγείας· στον περιορισμό της ρύπανσης· και στην εξυγίανση της βιομηχανικής περιοχής των Οινόφυτων. Η ανεξάρτητη αρχή, πέραν της ενημέρωσης που έχει ζητήσει από τις αρμόδιες αρχές για την πρόοδο υλοποίησης των μέτρων που έχουν εξαγγελθεί, έχει απευθύνει συγκεκριμένες προτάσεις για τα κύρια ζητήματα που έχουν ανακύψει.

Ειδικότερα, πρότεινε να θεσπιστεί ειδικό όριο για το εξασθενές χρώμιο στο πόσιμο νερό, τονίζοντας ότι περαιτέρω καθυστέρηση ενδεχομένως να έχει σοβαρές επιπτώσεις για τη δημόσια υγεία.

Η πρόταση του Συνηγόρου στηρίχθηκε στην αρχή της προφύλαξης, που συνιστά τη λήψη μέτρων προκειμένου να προληφθεί σοβαρή βλάβη του περιβάλλοντος ή της δημόσιας υγείας στις περιπτώσεις που ο κίνδυνος είναι επιστημονικά αβέβαιος.

Η πρόταση αυτή επίσης λαμβάνει υπόψη τη δικαστική απόφαση που εκδόθηκε το 2010 και καθορίζει το όριο των 2 μg/l για την περιεκτικότητα του εξασθενούς χρωμίου στο πόσιμο νερό, αλλά και την ήδη διατυπωμένη άποψη των αρμόδιων υπουργείων ότι είναι αναγκαία η επιβολή ειδικού ορίου, που ωστόσο δεν έχει υλοποιηθεί με σχετική νομοθετική ρύθμιση. Ο Συνήγορος επικαλέστηκε την ύπαρξη πλέον διεθνούς πρακτικής στη θέσπιση ορίων για το εξασθενές χρώμιο στο πόσιμο νερό (ΗΠΑ, Ιταλία), αλλά και πρόσφατη εγκύκλιο του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΥΥΚΑ) που επιβάλλει συστηματική καταγραφή των συγκεντρώσεων του εξασθενούς χρωμίου στο πόσιμο νερό, για μια περίοδο ενός έτους σε επίπεδο χώρας, που όμως δεν αναιρεί την υποχρέωση θέσπισης ορίου του. Τέλος, ο Συνήγορος τονίζει ότι η διαχείριση του προβλήματος της επικινδυνότητας του εξασθενούς χρωμίου είναι αντιφατική, δεδομένου ότι με υπουργική απόφαση του 2010 καθορίστηκαν ποσοτικά περιβαλλοντικά πρότυπα για τον ποταμό Ασωπό, που συμπεριλαμβάνουν θέσπιση ορίου του, τόσο στα υγρά απόβλητα όσο και στον ίδιο τον ποταμό.

Ως σημαντικό επιπλέον άξονα δράσης των αρμόδιων φορέων ο Συνήγορος προκρίνει τον έλεγχο των υφιστάμενων βιομηχανικών δραστηριοτήτων στην περιοχή του Ασωπού, ο οποίος πρέπει να διενεργείται σύμφωνα με τα περιβαλλοντικά πρότυπα που καθορίστηκαν με νομοθετική ρύθμιση του 2010. Στο πλαίσιο αυτό, επισήμανε την ανάγκη να διευκρινιστούν οι περιπτώσεις εκείνες οι οποίες δεν έχουν υπαχθεί στην εν λόγω ρύθμιση, επειδή δεν έχουν δηλώσει τη διάθεση των αποβλήτων τους στον Ασωπό. Επιβάλλεται δε πρώτα η σταδιακή απορρύπανση των επιφανειακών υδάτων και

του εδάφους, κυρίως κοντά στις περιοχές κατοικίας και αγροτικής γης, και στη συνέχεια η αποκατάσταση του πυθμένα του ποταμού, σε εφαρμογή της νομοθεσίας για την περιβαλλοντική ευθύνη.

Ως προς τις επιπτώσεις της ρύπανσης στην αγροτική παραγωγή της περιοχής του Ασωπού, ο Συνήγορος έχει ζητήσει ενημέρωση από τις αρμόδιες αρχές, λαμβάνοντας υπόψη τα εξής:

- τις συγκεντρώσεις βαρέων μετάλλων σε δειγματοληψίες που διενεργήθηκαν στις αρχές του 2011·
- την αδυναμία επαρκούς αξιολόγησής τους από το αρμόδιο υπουργείο λόγω έλλειψης θεσμοθετημένων ανώτατων ορίων για κάποιες ουσίες στα τρόφιμα·
- το πρόγραμμα δειγματοληψιών και αναλύσεων τροφίμων στην περιοχή της Βοιωτίας, το οποίο βρίσκεται σε εξέλιξη με συντονισμό του ΕΦΕΤ και έχει ορίζοντα ολοκλήρωσης το τέλος του έτους.

Το ζήτημα διασφάλισης της ποιότητας του πόσιμου νερού μετά την εμφάνιση συγκεντρώσεων εξασθενούς χρωμίου διερευνάται από τον Συνήγορο, κατόπιν σχετικής καταγγελίας, και για τον Δήμο Μεσσαπίων. Εν προκειμένω, έχει εκδοθεί απόφαση του Διοικητικού Πρωτοδικείου Χαλκίδας, στο πλαίσιο προσωρινής δικαστικής προστασίας, η οποία καθόρισε όριο 2 μg/l για την περιεκτικότητα του εξασθενούς χρωμίου στο πόσιμο νερό.

Σε συνέχεια αυτού, το ΥΠΕΚΑ εξήγγειλε την υλοποίηση έργου υδροδότησης του δήμου από τη λίμνη Υλίκη και την κατασκευή κεντρικής μονάδας επεξεργασίας νερού. Δεδομένου ότι ο ορίζοντας υλοποίησης του εν λόγω έργου είναι τουλάχιστον τριετής, ο Συνήγορος έχει ζητήσει

την παροχή ασφαλούς νερού στους πολίτες, σε συμμόρφωση με τη δικαστική απόφαση, την υγειονομική αναγνώριση του δικτύου και των πηγών υδροληψίας, την παρακολούθηση της ποιότητας του πόσιμου νερού και την έγκαιρη, συστηματική και κατά απόλυτα διαφανή τρόπο ενημέρωση των καταναλωτών (υπόθεση 20553/2009).

Εγκατάσταση Φ/Β σταθμών εντός της ζώνης προστασίας της λίμνης Υλίκης που υδροδοτεί την πρωτεύουσα

Ο Συνήγορος διερεύνησε τη νομιμότητα της διαδικασίας αδειοδότησης δύο φωτοβολταϊκών (Φ/Β) σταθμών εντός της ζώνης προστασίας της λίμνης Υλίκης από όπου υδρεύεται η Αθήνα (υπόθεση 24473/2009). Πρόκειται για περιοχή που διέπεται από ειδικό καθεστώς προστασίας, μέσω συγκεκριμένης υγειονομικής διάταξης, που επιτρέπει μόνο την κατ'εξαιρέση χωροθέτηση ορισμένων δραστηριοτήτων χαμηλής ισχύος και υπό αυστηρές προϋποθέσεις. Συγκεκριμένα, η περιφέρεια ενέκρινε περιβαλλοντικούς όρους χωρίς να συνεκτιμήσει τις αρνητικές γνωμοδοτήσεις της ΕΥΔΑΠ, στις οποίες προτάχθηκε ανεπιφύλακτα ως μείζον το ζήτημα της επικινδυνότητας για το πόσιμο νερό της πρωτεύουσας σε περίπτωση ατυχήματος. Κατά το στάδιο της περιβαλλοντικής αδειοδότησης, απεστάλη στην περιφέρεια έγγραφο της τότε Υπουργού ΠΕΚΑ στο οποίο διατυπώνονταν η άποψη ότι αφενός η ΕΥΔΑΠ δεν περιλαμβάνεται στους φορείς που γνωμοδοτούν κατά την αδειοδότηση έργων Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ) και ότι αφετέρου οι Φ/Β σταθμοί δεν επιφέρουν ρύπανση στο περιβάλλον, καλώντας παράλληλα τη διοίκηση να ολοκληρώσει τη σχετική διαδικασία.

Πρέπει να σημειωθεί όμως ότι η έγκριση περιβαλλοντικών όρων από την αρμόδια περιφέρεια συνοδεύεται από υπηρεσιακό υπόμνημα των υπαλλήλων της που είναι υπεύθυνοι για την αξιολόγηση της Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, στο οποίο καταγράφεται η διαφωνία τους ως προς το ζήτημα αυτό.

Μη έχοντας λάβει απάντηση εκ μέρους του ΥΠΕΚΑ στα έγγραφά του, ο Συνήγορος συνέταξε πόρισμα στο οποίο ως κύρια ζητήματα νομιμότητας στη διαδικασία έγκρισης περιβαλλοντικών όρων αναδεικνύονται τα εξής:

- Η παράλειψη ουσιώδους τύπου της διαδικασίας. Η γνωμάτευση της ΕΥΔΑΠ και της αρμόδιας υγειονομικής υπηρεσίας έχει θεσπιστεί ως απαραίτητη προϋπόθεση για την κατ'εξαιρέση εγκατάσταση μίας δραστηριότητας στην εν λόγω περιοχή. Εν προκειμένω, παρατηρήθηκε παντελής έλλειψη γνωμοδότησης της υγειονομικής υπηρεσίας και μη συνεκτίμηση της γνωμοδότησης της ΕΥΔΑΠ, οι οποίες στοιχειοθετούν παράβαση του ουσιώδους τύπου της διαδικασίας έγκρισης των περιβαλλοντικών όρων και θέτουν υπό αμφισβήτηση την εγκυρότητα της αδειοδότησης. Επιπλέον, η περιφέρεια, παρακάμπτοντας την αρμόδια υγειονομική υπηρεσία και την ΕΥΔΑΠ, αγνόησε τις ουσιαστικές προϋποθέσεις της υγειονομικής διάταξης, καθιστώντας πλημμελή τη διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης των έργων ΑΠΕ.
- Η παράβαση της ειδικής νομοθεσίας για την προστασία του νερού ύδρευσης της πρωτεύουσας, την οποία η διοίκηση όφειλε να εφαρμόσει εν προκειμένω. Η υγειονομική διάταξη αποτελεί ειδική νομοθεσία για την εν λόγω περιοχή, καθορίζοντας ιδιαίτερο προστα-

τευτικό καθεστώς που απορρέει από τη συνταγματική διάταξη για την προστασία της υγείας των πολιτών, και ως τέτοια υπερισχύει κάθε άλλης διάταξης νόμου με χαρακτηριστικά γενικών ρυθμίσεων, ανεξαρτήτως περιοχής, όπως η Κοινή Υπουργική Απόφαση (ΚΥΑ) περιβαλλοντικής αδειοδότησης έργων ΑΠΕ.

- Η έλλειψη επαρκούς αιτιολογίας, δεδομένου ότι οι αρνητικές γνωμοδοτήσεις της ΕΥΔΑΠ αναδεικνύουν την επικινδυνότητα της επίμαχης χωροθέτησης και θεωρούν αδύνατη την τοποθέτηση των Φ/Β σταθμών σε προστατευόμενη περιοχή πόσιμων υδάτων. Συνεπώς ήταν επιτακτική η ανάγκη να τεκμηριωθεί περαιτέρω η έλλειψη κινδύνου στο πόσιμο νερό και των δυσμενών επιπτώσεων στο ανθρωπογενές περιβάλλον, καθώς και η αντίστοιχη λήψη μέτρων για την περίπτωση ατυχημάτων.
- Η έγγραφη παρέμβαση της Υπουργού ΠΕΚΑ. Η χωροθέτηση έργων ΑΠΕ στη συγκεκριμένη περιοχή απαιτεί την εφαρμογή του νομικού πλαισίου για την προστασία της υγείας αλλά και του περιβάλλοντος. Η άποψη της Υπουργού ΠΕΚΑ, όπως διατυπώθηκε στο εν λόγω έγγραφο, λαμβάνει υπόψη μόνο το ένα εκ των δύο, καθώς αγνοεί πλήρως την υγειονομική διάταξη, ως εκ τούτου αποτελεί ελλιπή εφαρμογή του νομικού πλαισίου. Ως προς την άποψη που εκφράστηκε στο υπουργικό έγγραφο περί μη ρύπανσης του περιβάλλοντος από Φ/Β σταθμούς, ο Συνήγορος επισήμανε ότι η αξιολόγηση των επιπτώσεων ενός έργου στο περιβάλλον εκτιμάται στο πλαίσιο της μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων, όπως προβλέπεται από τη νομοθεσία. Επιπλέον, δεδομένου ότι το έγγραφο καταλήγει καλώντας

τη διοίκηση για άμεση ολοκλήρωση των διαδικασιών αδειοδότησης, προτάσσοντας ως ζωτικής σημασίας την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής έναντι των προστατευτικών για την υγεία διατάξεων, καθίσταται προφανές ότι επικαλείται λόγους σκοπιμότητας και όχι νομιμότητας.

Ο Συνήγορος, λαμβάνοντας υπόψη τις ουσιαστικές παρατηρήσεις της ΕΥΔΑΠ περί επικινδυνότητας, πρότεινε να ληφθούν προστατευτικά μέτρα, με στόχο να αποφευχθεί το ενδεχόμενο μόλυνσης του νερού σε περίπτωση ατυχήματος.

Πέραν των ανωτέρω ζητημάτων, ο Συνήγορος στο πόρισμά του σχολίασε και την πρόσφατη σχετική τροποποίηση του Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού για τις ΑΠΕ. Κατά το χρόνο έγκρισης των περιβαλλοντικών όρων, στις ζώνες αποκλεισμού του Ειδικού Χωροταξικού ενέπιπταν και οι περιοχές που υπάγονταν σε ειδικό καθεστώς χρήσεων γης, όπως εν προκειμένω η ζώνη προστασίας της λίμνης Υλίκης. Ωστόσο, εκ των υστέρων, το σχετικό εδάφιο καταργήθηκε. Ο Συνήγορος έκρινε ότι, ενώ η κατάργηση αυτή δεν θίγει την υπεροχή των τυχόν ειδικών προστατευτικών διατάξεων που ρυθμίζουν ειδικό καθεστώς χρήσεων γης σε συγκεκριμένη περιοχή, όπως εν προκειμένω η υγειονομική διάταξη, ωστόσο πλήττει την ασφάλεια δικαίου, διότι δεν ενσωματώνει πλέον στο προστατευτικό πεδίο του Ειδικού Χωροταξικού λοιπές περιπτώσεις ειδικά προστατευόμενων περιοχών, όπου ισχύουν απαγορευτικές διατάξεις για την εγκατάσταση δραστηριοτήτων. Επιπλέον, κατά τη σχετική τροποποίηση δεν τηρήθηκε η προβλεπόμενη διαδικασία, καθώς η επίμαχη διάταξη καταργήθηκε απλώς με διάταξη νόμου.

Ο Συνήγορος επισημαίνει ότι το ρυθμιστικό πλαίσιο για τον σχεδιασμό δραστηριοτήτων οφείλει να συμπεριλαμβάνει συνταγματικώς κατοχυρωμένα αγαθά, όπως η δημόσια υγεία, η προστασία της οποίας δεν επιδέχεται έκπτωση χάριν ειδικών περιβαλλοντικών σκοπών, όπως η ανάπτυξη έργων ΑΠΕ. Για τους λόγους αυτούς πρότεινε την επαναφορά σε ισχύ του εδαφίου του Ειδικού Χωροταξικού Πλαισίου για τις ΑΠΕ, το οποίο καταργήθηκε με την τελευταία τροποποίηση.

ΣΤΕΡΕΑ ΑΠΟΒΛΗΤΑ

Ο Συνήγορος έχει διερευνήσει σημαντικό αριθμό αναφορών με τις οποίες ζητήθηκε η παρέμβασή του για την προστασία του περιβάλλοντος από τους χώρους ανεξέλεγκτης διάθεσης στερεών αποβλήτων (ΧΑΔΑ).

Μετά την καταδίκη της Ελλάδας από το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, λόγω του σημαντικού αριθμού των ΧΑΔΑ, οι ελληνικές αρχές δεσμεύτηκαν για το κλείσιμο και την αποκατάσταση του συνόλου αυτών, θέτοντας αποκλειστικές προθεσμίες (αρχικά έως το τέλος του 2007, στη συνέχεια ως το τέλος του 2008 και ακολούθως έως τις 16 Ιουλίου 2010), οι οποίες δυστυχώς παρήλθαν άκαρπες.*

Συγκεκριμένα, ο Συνήγορος διαπίστωσε ότι εξακολουθούν να παραμένουν σε λειτουργία πολλοί ΧΑΔΑ, αρκετοί εκ των οποίων βρίσκονται εντός δασικών περιοχών ή/και σε επαφή με το υπόγειο

και επιφανειακό υδρογραφικό δίκτυο, ακόμη και δίπλα σε αρχαιολογικούς χώρους, γεγονός που ενέχει τον κίνδυνο να επιβληθούν υψηλά πρόστιμα από το ΔΕΚ. Επίσης, διαπιστώθηκε ολιγωρία στην εκπόνηση και την υλοποίηση των μελετών περιβαλλοντικής αποκατάστασης των ΧΑΔΑ. Στις περισσότερες υποθέσεις προβλήθηκε ως δικαιολογία το ότι δεν υπήρχε κατάλληλος διαθέσιμος χώρος για την εναπόθεση των απορριμμάτων, γεγονός που προκαλεί εύλογα ερωτηματικά σχετικά με την πραγματική βούληση των δημοτικών αρχών να συμβάλουν στη λύση του προβλήματος.

Επιπλέον, διαπιστώθηκε δημιουργία και νέων ΧΑΔΑ τη στιγμή που εκκρεμεί το πρόγραμμα εξάλειψής τους, πρακτική που, όπως έχει επισημάνει ο Συνήγορος, αφενός παραβιάζει τη νομιμότητα, αφετέρου ακυρώνει τις όποιες προσπάθειες για την επίλυση του προβλήματος.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η καταγγελία για τη λειτουργία ΧΑΔΑ στον ευρύτερο χώρο του δημόσιου κτήματος της πρώην αμερικανικής βάσης στη Ν. Μάκρη, εντός του κηρυγμένου αρχαιολογικού χώρου της Μπρέξιζας και στην παραρεμάτια περιοχή του ρέματος Ροκφέλερ, η οποία είναι ιδιαίτερης σημασίας για τη διατήρηση της ορνιθοπανίδας. Κατά την έρευνα της υπόθεσης προέκυψε ότι στερεά απόβλητα απορρίπτονταν και καίγονταν συστηματικά χωρίς να υπάρχει σχεδιασμός, με ευθύνη του Δήμου Ν. Μάκρης (ήδη από το 2002). Η καύση των απορριμμάτων είχε διαπιστωθεί ήδη από το 2004, σύμφωνα με τα δελτία πυρκαγιάς της Πυροσβεστικής Υπηρεσίας αλλά

και από αυτοψίες των υπηρεσιών της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης (ΝΑ). Στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του ο Συνήγορος ζήτησε από τις εμπλεκόμενες υπηρεσίες να προβούν σε άμεσες ενέργειες ώστε να προστατευτούν η δημόσια υγεία, το δημόσιο κτήμα, η παραρεμάτια περιοχή και ο αρχαιολογικός χώρος.

Το Δημοτικό Συμβούλιο της Ν. Μάκρης αποδέχτηκε το κλείσιμο και την αποκατάσταση του εν λόγω ΧΑΔΑ, ωστόσο στη συνέχεια ο δήμος φέρεται να δημιούργησε και δεύτερο ΧΑΔΑ, σε άλλη θέση, βόρεια του δημόσιου κτήματος, εντός της Β' ζώνης προστασίας του αρχαιολογικού χώρου της Μπρέξιζας, στηριζόμενος σε άδεια που δόθηκε από την Κτηματική Εταιρεία του Δημοσίου (ΚΕΔ) για την προσωρινή εναπόθεση κλαδιών.

Ο Συνήγορος ζήτησε αφενός τη σύνταξη τεχνικής μελέτης αποκατάστασης των δύο ΧΑΔΑ, την έκδοση απόφασης παύσης λειτουργίας και το οριστικό κλείσιμό τους, αφετέρου την επιβολή των προβλεπόμενων κυρώσεων. Δεδομένου ότι παρήλθε μεγάλο χρονικό διάστημα κατά το οποίο δεν υλοποιήθηκε τίποτε από τα προαναφερόμενα, ο Συνήγορος διοργάνωσε κοινή αυτοψία με όλους τους συναρμόδιους φορείς κατά την οποία διαπιστώθηκαν τα προβλήματα από τη λειτουργία των δύο ΧΑΔΑ. Οι εν λόγω ΧΑΔΑ χρησιμοποιούνταν κυρίως για απόθεση κλαδιών, οικοδομικών υλικών, ασφαλτικών υλικών και λοιπών ογκωδών αντικειμένων, τα οποία με βάση την κείμενη νομοθεσία δεν γίνονται αποδεκτά από νόμιμα λειτουργούντες χώρους υγειονομικής ταφής απορριμμάτων.

Ο Δήμος Ν. Μάκρης, αρνούμενος να αποδεχτεί την ευθύνη για τη δημιουργία του

νεότερου ΧΑΔΑ, αποφάσισε την ανάθεση μελετών τοπογραφικής αποτύπωσης και αποκατάστασης του παλαιότερου. Ο Νομάρχης Ανατολικής Αττικής επέβαλε διοικητικές κυρώσεις στον δήμο και στην Κτηματική Υπηρεσία του Δημοσίου και εξέδωσε απόφαση για την παύση λειτουργίας και των δύο ως άνω ΧΑΔΑ.*

Στη συνέχεια, ο Συνήγορος ενημερώθηκε ότι ο δήμος υπέβαλε προς έγκριση τη μελέτη αποκατάστασης στη Διεύθυνση Περιβάλλοντος της Περιφέρειας Αττικής. Η ως άνω μελέτη αφορούσε απλώς την αποκατάσταση των εν λόγω ΧΑΔΑ, παρά τις επισημάνσεις τόσο των συναρμόδιων υπηρεσιών όσο και του Συνηγόρου για την ανάγκη να απομακρυνθούν τα στερεά απόβλητα, λόγω της ιδιαιτερότητας της περιοχής. Ως εκ τούτου η εν λόγω μελέτη απερρίφθη από τη Διεύθυνση Αρχαιοτήτων του Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού (ΥΠΠΟΤ) και επεστράφη στον δήμο χωρίς να εγκριθεί από την περιφέρεια (υπόθεση 20745/2007).

Σε άλλες περιπτώσεις διαπιστώθηκε άρνηση της διακοπής λειτουργίας ΧΑΔΑ ακόμη και όταν το επέτασσαν δικαστικές αποφάσεις.

Ενδεικτικά αναφέρεται η καταγγελία συλλόγου σχετικά με τη λειτουργία ΧΑΔΑ στην περιοχή Στρόφυλα-Σταυροπέδα-Άγιος Γεώργιος Παντουκίων Άνδρου και πλησίον του νεολιθικού οικισμού του Στρόφυλα.

Από τα στοιχεία της υπόθεσης προέκυψε ότι το θέμα είχε προσλάβει μεγάλες περιβαλλοντικές διαστάσεις, καθώς συνέβη ολίσθηση του ΧΑΔΑ λόγω έντονων βροχοπτώσεων και ακαταλληλότητας του

χώρου από γεωτεχνική άποψη, με αποτέλεσμα μέρος των σκουπιδιών να βρεθεί στην ακτή και εντός της θάλασσας. Η υπόθεση είχε μάλιστα αχθεί ενώπιον του Μονομελούς Πρωτοδικείου Σύρου, με αίτημα να διαταχθεί προσωρινή παύση λειτουργίας του ανωτέρω ΧΑΔΑ.

Σύμφωνα με την απόφαση ασφαλιστικών μέτρων του Μονομελούς Πρωτοδικείου Σύρου, απαγορεύτηκε στον Δήμο Άνδρου να λειτουργεί τον εν λόγω ΧΑΔΑ. Ωστόσο, κατά τους ισχυρισμούς των αναφερομένων, ο δήμος συνέχισε την παράνομη εναπόθεση των απορριμμάτων στον επίμαχο ΧΑΔΑ, παραβιάζοντας τη δικαστική απόφαση.

Ο Συνήγορος, επισημαίνοντας την υποχρέωση της διοίκησης για πλήρη συμμόρφωση προς τις δικαστικές αποφάσεις και την έγκαιρη εκτέλεσή τους, ζήτησε την άμεση παύση λειτουργίας του ΧΑΔΑ και την αποκατάστασή του (υπόθεση 140051/2011).

Η ανεξάρτητη αρχή έχει, επίσης, διερευνήσει αρκετές υποθέσεις που σχετίζονται με παραβάσεις περιβαλλοντικού χαρακτήρα στα διάφορα στάδια της διαχείρισης ειδικών και επικίνδυνων αποβλήτων.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί αναφορά για δυσοσμίες προερχόμενες από την αποτέφρωση ζώων που χρησιμοποιούνται για έρευνα σε καυστήρα εντός της Κτηνιατρικής Σχολής του ΑΠΘ, στον Δήμο Θεσσαλονίκης. Η Διεύθυνση Προστασίας Περιβάλλοντος της (τότε) ΝΑ Θεσσαλονίκης είχε διεξαγάγει αυτο-

ψία κατά την οποία δεν παρατηρήθηκαν οσμές στον χώρο των εγκαταστάσεων, παρόλο που την ώρα της αυτοψίας λειτουργούσε ο αποτεφρωτήρας. Ο Συνήγορος επισήμανε ότι, επειδή λειτουργούν δύο κλινικές (Κλινική Ζώων Συντροφιάς και Κλινική Παραγωγικών Ζώων) και ένα διαγνωστικό εργαστήριο, θα πρέπει να έχουν ληφθεί τα απαιτούμενα μέτρα και να πληρούνται οι όροι για τη διαχείριση ιατρικών αποβλήτων. Για τον λόγο αυτό ζήτησε από την Κτηνιατρική Σχολή του ΑΠΘ ενημέρωση σχετικά με το αν υπάρχουν ή όχι οι προβλεπόμενες εγκρίσεις και άδειες.

Μετά την παρέμβαση του Συνηγόρου οι αρμόδιες υπηρεσίες της ΝΑ Θεσσαλονίκης διενήργησαν νέα αυτοψία στους χώρους των εργαστηρίων της σχολής, όπου διαπιστώθηκε ότι ο αποτεφρωτήρας είχε εγκατασταθεί και λειτουργούσε χωρίς να υπάρχουν οι απαιτούμενες από την κείμενη νομοθεσία εγκρίσεις και άδειες. Τελικά, ο Γενικός Γραμματέας της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας αποφάσισε την παύση λειτουργίας της εγκατάστασης (υπόθεση 22134/2009).*

ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΟΝ ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΩΡΟ

Η ελεύθερη πρόσβαση σε δημόσιο χώρο και η ελεύθερη χρήση ή απόλαυσή του είναι ζητήματα άρρηκτα συνδεδεμένα με την ποιότητα ζωής των πολιτών, η διασφάλιση της οποίας εντάσσεται στη θεσμική αποστολή του Συνηγόρου. Οι περισσότερες αναφορές που λαμβάνει η ανεξάρτητη αρχή αναφέρονται κυρίως στην πρόσβαση σε κοινόχρηστους χώρους.

Δεν λείπουν όμως και ειδικές περιπτώσεις, που αναλύονται στη συνέχεια.

Ο σταθμός απορριμματοφόρων του Δήμου Φιλοθέης λειτουργεί σε οικόπεδο που περικλείεται από τις οδούς Κύπρου, Μακεδονίας και Βεργίνας. Οι κάτοικοι της περιοχής διαμαρτύρονταν αφενός για την έντονη δυσοσμία, ιδιαίτερα τους θερινούς μήνες, από διάσπαρτα απορρίματα και φυτικά απόβλητα που παρέμεναν σε δύο ανοιχτούς κάδους, αφετέρου για την ηχορύπανση κατά την εκκίνηση και αναχώρηση των απορριμματοφόρων (υπόθεση 10688/2009). Ο Συνήγορος απευθύνθηκε στις αρμόδιες υπηρεσίες (Διεύθυνση Περιβάλλοντος και Πολεοδομίας της πρώην Νομαρχίας Αθηνών) ζητώντας ενημέρωση σχετικά με την προβλεπόμενη χρήση της περιοχής από το σχέδιο πόλεως, και τις ενέργειες που έπρεπε να γίνουν ώστε να αποτραπεί η περαιτέρω επιβάρυνση του περιβάλλοντος και να προστατευτεί η δημόσια υγεία. Από τη διερεύνηση προέκυψε ότι, αν και ο εν λόγω χώρος χρησιμοποιούνταν ως χώρος στάθμευσης απορριμματοφόρων του δήμου επί πολλές δεκαετίες, η συγκεκριμένη χρήση («στάθμευση απορριμματοφόρων – προσωρινή αποθήκευση φυτικών αποβλήτων») δεν επιτρέπεται από τις χρήσεις της περιοχής, διότι πρόκειται για περιοχή αμιγούς κατοικίας. Μετά την παρέμβαση του Συνηγόρου οι συναρμόδιες υπηρεσίες προχώρησαν σε καταγραφή των αυθαίρετων κατασκευών και σε έκδοση απόφασης σφράγισης του σταθμού.

Σε άλλη περίπτωση, όταν μητέρα επισκέφθηκε τον αρχαιολογικό χώρο της Ακροπόλεως με το βρέφος και τα άλλα δύο παιδιά της, δεν της επιτράπη η είσοδος,

αλλά της υπεδείχθη να εισέλθει χωρίς το καρότσι και να ακολουθήσει το κλιμακωτό μονοπάτι, κρατώντας στην αγκαλιά το μωρό (υπόθεση 139726/2011). Η μητέρα ζήτησε να κάνει χρήση του ειδικού ανελκυστήρα και της ειδικής διαδρομής για ΑμΕΑ με το βρεφικό καροτσάκι. Η απάντηση που της δόθηκε ήταν ότι το βρεφικό καροτσάκι εξαιρείται αυτής της χρήσης, διότι μπορεί να προκαλέσει φθορές στις αρχαιότητες.

Ο Συνήγορος απευθύνθηκε στις αρμόδιες υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού (Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων, Α' ΕΠΚΑ), τονίζοντας ότι η μητέρα με τα τρία παιδιά όφειλαν να τύχουν της διευκόλυνσης αυτής, καθώς ως εμποδιζόμενα άτομα νοούνται όσοι εμποδίζονται από τον λανθασμένο σχεδιασμό και τους άλλους φραγμούς στην πόλη σε όλους τους τομείς της καθημερινής τους ζωής. Τέλος, ζήτησε να ληφθούν μέτρα ώστε να διευκολύνεται η ισότιμη συμμετοχή των εμποδιζόμενων ατόμων στο πολιτιστικό περιβάλλον, να τοποθετηθούν ενημερωτικές πινακίδες για το δικαίωμα χρήσης του ειδικού ανελκυστήρα, και βεβαιώς να αφαιρεθεί η αντίστοιχη απαγορευτική πινακίδα για τα βρεφικά καρότσια.

Η παρέμβαση του Συνηγόρου οδήγησε τις υπηρεσίες σε μια γόνιμη κινητοποίηση για την ισότιμη απόλαυση του δικαιώματος πρόσβασης στον αρχαιολογικό χώρο των μικρών παιδιών και των συνοδών τους.

Το υπουργείο αποφάσισε ότι πρέπει να διευκολυνθεί η πρόσβαση, και η Α' ΕΠΚΑ πρότεινε την αγορά μάρσιπων και μικρών

καθισμάτων πλάτης, ώστε οι συνοδοί παιδιών να χρησιμοποιούν με αυτά τον ειδικό ανελκυστήρα. Πρότεινε επίσης να επιτραπεί η μεταφορά παιδικού αμαξιδίου στις διαδρομές ΑμΕΑ όταν ο επισκέπτης συνοδεύει περισσότερα του ενός βρέφη. Η υλοποίηση αυτών των μέτρων αναμένεται. Ωστόσο, το συγκεκριμένο παράδειγμα είναι χαρακτηριστικό για το πώς η έλλειψη μέριμνας όσον αφορά την απόλαυση των δημόσιων αγαθών μπορεί να επηρεάζει την ποιότητα ζωής των πολιτών.

Ως πτυχή παραβίασης του δικαιώματος στον δημόσιο χώρο αντιμετωπίζει ο Συνήγορος και την ανεξέλεγκτη επέκταση των περιπτέρων στα πεζοδρόμια. Οι αναφορές προς τον Συνήγορο θίγουν ζητήματα ασφαλούς διέλευσης των πεζών, οι οποίοι δεν μπορούν να κάνουν χρήση του πεζοδρομίου καθώς αυτό έχει καταληφθεί από το περίπτερο. Ως εκ τούτου αναγκάζονται να περπατούν στον δρόμο ανάμεσα στα οχήματα. Επίσης, συναφείς αναφορές σχετίζονται με τη διασφάλιση της εμπορικής κίνησης παρακείμενων καταστημάτων, των οποίων η πρόσοψη (βιτρίνα) εξαφανίζεται πίσω από τον όγκο του περιπτέρου. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η εγγύτητα του περιπτέρου και των παραρτημάτων του (ψυγεία, καλάθια απορριμμάτων) στις εισόδους πολυκατοικιών προκαλεί διαμαρτυρίες για την τήρηση της καθαριότητας και αιτήματα για απομάκρυνση των περιπτέρων. Η νομοθεσία όμως για την αδειοδότηση και τη λειτουργία των περιπτέρων είναι αρκετά παλιά. Παρ' ότι συμπληρώθηκε σχετικά πρόσφατα³ με ανανέωση των διαστάσεων των περιπτέρων, επιτρέπει τη μετατόπιση μόνο κατόπιν αιτήματος του ίδιου του περιπτερούχου ή σε περίπτωση που παρεμποδίζεται η κυκλοφορία.

Ο Συνήγορος στα έγγραφά του προς τις αρμόδιες υπηρεσίες των δήμων και των τότε νομαρχιακών αυτοδιοικήσεων υπενθύμισε το θεσμικό πλαίσιο που διέπει τη λειτουργία των περιπτέρων, καθώς και τις διατάξεις του Αστικού Κώδικα (967 επ. ΑΚ) για τα κοινόχρηστα πράγματα. Βασικό επιχείρημα του Συνηγόρου είναι ότι απαραίτητη προϋπόθεση για την παραχώρηση δικαιωμάτων επί του κοινόχρηστου πράγματος είναι η εξυπηρέτηση ή πάντως η μη αναίρεση της κοινής χρήσης, δηλαδή η χρήση του πράγματος από οποιονδήποτε το επιθυμεί.

Το δικαίωμα επί των κοινόχρηστων πραγμάτων πηγάζει από την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου, στην οποία συμπεριλαμβάνεται και κάθε δραστηριότητα που συνδέεται με την επαγγελματική ή οικονομική σφαίρα, που προστατεύεται από το άρθρο 5, παράγρ. 1 του Συντάγματος.

Συνεπώς ο περιορισμός δεν αφορά μόνο τη συνήθη χρήση του πεζοδρομίου (ελεύθερη διέλευση επ' αυτού), αλλά και την ειδική χρήση του για τη γενικότερη εξυπηρέτηση των εμπορικών σκοπών των καταστημάτων ή τη χρήση χώρων που ανήκουν σε ιδιώτη. Ως εκ τούτου η επέκταση του περιπτέρου κατά τρόπο που εμποδίζει την πρόσβαση στο πεζοδρόμιο ή στον δρόμο ή ακόμη σε παρακείμενο εμπορικό κατάστημα ή σε οικία συνεπάγεται ευθύνη του δήμου για επαναφορά στην προηγούμενη κατάσταση. Μέχρι στιγμής όμως, οι δήμοι, οι οποίοι μετά τη μεταρρύθμιση του Καλλικράτη έχουν αναλάβει εξολοκλήρου την αρμοδιότητα να εξετάζουν τα αιτήματα με-

³ ΝΔ 1044/1971, όπως τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε από τις ρυθμίσεις των Ν. 1043/1980 και 3648/2008· ΚΥΑ Φ 443531/24/300030/1969, όπως τροποποιήθηκε με την ΚΥΑ Φ 900/12/158489/2006.

τακίνησης των περιπτέρων ή να επιβάλουν κυρώσεις για παράνομη επέκτασή τους, είναι ιδιαίτερα διστακτικοί ή και απρόθυμοι στην επί της ουσίας εξέταση των αιτημάτων αυτών, με κριτήριο την παρεμπόδιση ή μη του κοινόχρηστου χαρακτήρα των πεζοδρομίων.

Στις αρχές του 2011, ο Συνήγορος απέστειλε, για όσες υποθέσεις εκκρεμούσαν, έγγραφα στις νέες δημοτικές αρχές, επισημαίνοντας ότι τη συγκεκριμένη αρμοδιότητα ασκούν πλέον οι δήμοι. Ζήτησε να ενημερωθούν για το ιστορικό της κάθε υπόθεσης και να προβούν σε τυχόν αναγκαίους επιτόπιους ελέγχους ή ελέγχους νομιμότητας των αδειοδοτήσεων (λόγου χάρη, άδειας λειτουργίας περιπτέρου). Η ανταπόκριση μέχρι στιγμής είναι περιορισμένη.

Παρόμοια κατάσταση θίγουν και οι αναφορές που σχετίζονται με την κατάληψη των κοινόχρηστων χώρων από τραπεζοκαθίσματα καταστημάτων υγειονομικού ελέγχου (εστιατόρια, καφετέριες), σε βαθμό που η πρόσβαση στον κατά τα άλλα δημόσιο χώρο γίνεται μόνο μέσω της χρήσης της συγκεκριμένης παρεχόμενης υπηρεσίας.

Έτσι όμως αναιρείται ο δημόσιος και δωρεάν χαρακτήρας του χώρου, ενώ η λειτουργία των καταστημάτων αυτών αναπτύσσεται σε βάρος άλλων δραστηριοτήτων της περιοχής. Αυτό συνέβη στη Θεσσαλονίκη, στους πεζοδρόμους των οδών Ικτίνου και Ζεύξιδος όπου λειτουργούν σχολεία (στην Ικτίνου). Κατά μήκος του σχολικού περιβάλλοντος ήταν ανεπτυγμένα τραπεζοκαθίσματα μέχρι το ύψος

σχεδόν της εισόδου του σχολείου (υπόθεση 11014/2008). Σε αυτοψία που πραγματοποιήσε ο Συνήγορος, πέραν αυτού διαπίστωσε και την πυκνή ανάπτυξη των τραπεζοκαθισμάτων, σε τέτοιο βαθμό, ώστε να μην είναι εφικτή η διέλευση οχημάτων εκτάκτου ανάγκης και να δυσχεραίνεται η διέλευση πεζών. Ο Συνήγορος έθεσε το θέμα επανειλημμένα στις αρμόδιες αρχές (δήμο, αστυνομία, τροχαία, πυροσβεστική), οι οποίες προχώρησαν σε βεβαίωση παραβάσεων και επιβολή προστίμων. Ο Δήμος Θεσσαλονίκης μάλιστα εξέδωσε νέα κανονιστική απόφαση με αυστηρότερους όρους για τη χορήγηση αδειών τραπεζοκαθισμάτων στην περιοχή. Σε νεότερη αυτοψία και συνάντηση με τον αρμόδιο αντιδήμαρχο, τον Νοέμβριο του 2011, διαπιστώθηκε η απομάκρυνση των τραπεζοκαθισμάτων από την περιφέρεια των σχολείων, καθώς και η δρομολόγηση της έκδοσης των αδειών με τους νέους όρους. Οι άδειες αυτές θα αναρτώνται σε εμφανές σημείο στους χώρους των καταστημάτων, αλλά και στο διαδίκτυο για λόγους διαφάνειας. Παραμένει ωστόσο ανοιχτό ζήτημα η συμμόρφωση των καταστημάτων με τους νέους όρους παραχώρησης κοινόχρηστου χώρου.

ΟΙ ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ, ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ Η ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ

ΔΕΣΜΕΥΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟΥΣ ΣΚΟΠΟΥΣ

Η προτεραιότητα του πολεοδομικού σχεδιασμού, η οποία περιλαμβάνει τον καθορισμό και τη διασφάλιση των απαραίτητων κοινόχρηστων και κοινωφελών χώρων και γενικότερα των χρήσεων γης, καθίστα-

ται έτι περαιτέρω επιτακτική ενόψει και της έντονης υποβάθμισης των αστικών κέντρων. Η σημερινή δημοσιονομική συγκυρία επιβάλλει συστηματικότερη προσέγγιση του ζητήματος των απαλλοτριώσεων και των δεσμεύσεων ιδιοκτησιών εν γένει, το οποίο συνδέεται άρρηκτα με την υλοποίηση του πολεοδομικού σχεδιασμού. Η σταδιακή εξασφάλιση των αναγκαίων κονδυλίων, στη βάση έγκαιρου και απολύτως τεκμηριωμένου προγραμματισμού ως προς την αναγκαιότητα απόκτησης χώρων, καθώς και η επιτάχυνση των διοικητικών διαδικασιών αποτελούν απαραίτητες προϋποθέσεις τόσο για την ακώλυτη εφαρμογή του πολεοδομικού σχεδιασμού όσο και για την προστασία του δικαιώματος στην ιδιοκτησία. Ήδη από την έναρξη λειτουργίας του, ο Συνήγορος δέχεται συστηματικά σχετικές αναφορές. Εκπόνθησε μάλιστα σχετική ειδική έκθεση το 2005 με τίτλο *Απαλλοτρίωση, στέρηση, περιορισμοί της ιδιοκτησίας και αποζημίωση: Προβλήματα διοικητικής δράσης*. Κατά το 2011 συνέχισε τη διαμεσολαβητική του παρέμβαση στο θέμα.

Η συμβολή του εντοπίζεται στο πεδίο αφενός της συμμόρφωσης της διοίκησης στο περιεχόμενο των δικαστικών αποφάσεων, αφετέρου της προώθησης των ενεργειών της για άρση της δέσμευσης λόγω άπρακτης παρέλευσης του 18μήνου από τον δικαστικό καθορισμό τιμής μονάδος αποζημίωσης.

Ενδεικτικά αναφέρονται δύο περιπτώσεις που αφορούν δέσμευση ιδιοκτησίας για την ανέγερση κοινωφελούς κτιρίου και για καθορισμό κοινόχρηστου χώρου.

Σε περίπτωση δέσμευσης ακινήτου από το 1989 για την ανέγερση αθλητικού κέντρου στη θέση Άγ. Ιωάννης-Μεσσαμπελιές του Δήμου Ηρακλείου Κρήτης, και κατόπιν της υπ' αριθμ. 161/2009 απόφασης του Β' Τριμελούς Διοικητικού Πρωτοδικείου Ηρακλείου, με την οποία ακυρώθηκε η άρνηση το 2005 του Νομάρχη Ηρακλείου να προβεί στον αποχαρκτηρισμό-αποδέσμευση τμήματος του ακινήτου, η παρέμβαση του Συνηγόρου είχε ως αποτέλεσμα να εφαρμοστεί η ανωτέρω δικαστική απόφαση με την έκδοση της υπ' αριθμ. 550/27.5.2011 απόφασης του Δημοτικού Συμβουλίου του Δήμου Ηρακλείου. Με την απόφαση αυτή προωθείται από τον δήμο η τροποποίηση του σχεδίου πόλης στο ακίνητο με τον αποχαρκτηρισμό τμήματος του δεσμευμένου ως κοινωφελούς χώρου (υπόθεση 127757/2010).

Ο Συνήγορος διαμεσολάβησε και σε περίπτωση όπου οι αρμόδιες υπηρεσίες καθυστέρησαν να προβούν στις νόμιμες ενέργειες για την αυτοδίκαιη άρση της αναγκαστικής απαλλοτρίωσης ακινήτου στο Οικοδομικό Τετράγωνο 538 του Δήμου Αγίων Αναργύρων (υπόθεση 9110/2007). Η προθεσμία των 18 μηνών από την έκδοση της δικαστικής απόφασης του Μονομελούς Πρωτοδικείου για προσδιορισμό προσωρινής τιμής μονάδας (άρθρο 11, Ν. 2882/2001) είχε παρέλθει άπρακτη. Ο Συνήγορος απευθύνθηκε στις αρμόδιες υπηρεσίες (πρώην Δήμο Αγίων Αναργύρων, Διεύθυνση Πολεοδομικού Σχεδιασμού και Διεύθυνση Απαλλοτριώσεων [Δ12] του πρώην ΥΠΕΧΩΔΕ) ζητώντας να επιληφθούν του θέματος στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους και να επισπεύσουν τις σχετικές διαδικασίες, είτε για τον αποχαρκτηρισμό του ακινήτου ως κοινόχρηστου χώρου είτε, σε περίπτω-

ση επανεπιβολής της απαλλοτρίωσης, για την άμεση καταβολή της αποζημίωσης. Σε συνέχεια διαμεσολαβητικών ενεργειών του Συνηγόρου, έπειτα από ομόφωνη γνωμοδότηση του Κεντρικού Συμβουλίου Χωροταξίας Οικισμού και Περιβάλλοντος (ΚΣΧΟΠ), το έτος 2009 προωθήθηκε η άρση απαλλοτρίωσης και η τροποποίηση του εγκεκριμένου ρυμοτομικού σχεδίου στο συγκεκριμένο οικοδομικό τετράγωνο. Η υπόθεση ολοκληρώθηκε ύστερα από χρονικό διάστημα τεσσάρων ετών με την έκδοση της υπ' αριθμ. 52786/2011 απόφασης του Αναπληρωτή Υπουργού ΠΕΚΑ, η οποία τροποποιεί το εγκεκριμένο ρυμοτομικό σχέδιο του νυν Δήμου Αγίων Αναργύρων-Καματερού στην ιδιοκτησία του αναφερομένου, μετατρέποντας τον κοινόχρηστο χώρο σε οικοδομήσιμο (προκήπιο).

Αξίζει να σημειωθεί ότι στις περισσότερες των περιπτώσεων, η αδυναμία της πολιτείας να αποζημιώσει τις ιδιοκτησίες είναι αυτή που οδηγεί τελικώς σε ναυάγιο τον πολεοδομικό σχεδιασμό. Σε αυτό συμβάλλει και η μη αξιοποίηση εναλλακτικών εργαλείων για την αποζημίωση των ιδιοκτητών.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Μεταφορά Συντελεστή Δόμησης (ΜΣΔ), που αποτελεί επιτρεπτό κατ' αρχήν κατά το Σύνταγμα τρόπο αποζημίωσης για απαλλοτριώσεις που εξυπηρετούν αρχαιολογικούς αλλά και πολεοδομικούς σκοπούς. Για να εφαρμόζεται ορθά το μέτρο ωστόσο, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη δεδομένα όπως ο βαθμός οικιστικής ανάπτυξης, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, η φυσιογνωμία και ο βαθμός συνολικής επιβάρυνσης των περιοχών

στις οποίες θα γίνει η μεταφορά. Οι διατάξεις που ρύθμιζαν μέχρι τώρα τη ΜΣΔ (Ν. 880/1979 και τα ΠΔ που εκδόθηκαν σε εκτέλεσή του και Ν. 2300/1995) κρίθηκαν από το ΣτΕ αντισυνταγματικές (ΣτΕ ολ. 1071, 1072, 1073/1994, 6077/1996) μεταξύ άλλων και διότι επέτρεπαν τη ΜΣΔ σε Ζώνες Αγοράς Συντελεστή, οι οποίες δεν είχαν καθοριστεί εκ των προτέρων με αντικειμενικά και σαφή, αμιγώς πολεοδομικά κριτήρια.

Την ανάγκη έκδοσης υπουργικής απόφασης, που προβλέπεται από τον Ν. 3044/2002, και η οποία θα θέτει τις προδιαγραφές για την εκπόνηση μελετών καθορισμού Ζωνών Υποδοχής Συντελεστή (ΖΥΣ) τόνισε ο Συνήγορος και σε παρέμβασή του προς το ΥΠΕΚΑ, με αφορμή τη διαμεσολάβησή του σε υπόθεση που αφορούσε καθυστέρηση έκδοσης σχετικού τίτλου ΜΣΔ από διατηρητέο κτίριο. Όπως πληροφορήθηκε ο Συνήγορος, το υπουργείο δρομολόγησε τελικώς τη διαδικασία εκπόνησης των μελετών καθορισμού των ΖΥΣ.

ΔΕΣΜΕΥΣΕΙΣ ΓΙΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥΣ ΣΚΟΠΟΥΣ

Η συστηματική ενασχόληση του Συνηγόρου με πολυετείς δεσμεύσεις ιδιοκτησιών για αρχαιολογικούς σκοπούς ανέδειξε εκ νέου το 2011 τα προβλήματα τόσο της περιορισμένης διάθεσης των αναγκαίων κονδυλίων όσο και των σημαντικών καθυστερήσεων στην προώθηση της διαδικασίας απαλλοτρίωσης. Ειδικότερα, διαπιστώθηκε ότι είχε ανακοπεί η διαδικασία έκδοσης της ΚΥΑ για την κήρυξη της απαλλοτρίωσης σε υποθέσεις όπου είχε γνωμοδοτήσει θετικά το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο (ΚΑΣ). Οι υπο-

θέσεις αυτές είχαν συσσωρευτεί στο Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων (ΤΑΠΑ) εν αναμονή της έκδοσης της προβλεπόμενης από τον νόμο βεβαίωσης ως προς τη διαθεσιμότητα των αναγκαίων πιστώσεων.

Θετική εξέλιξη

Ο Συνήγορος, στο πλαίσιο διερεύνησης αναφοράς, είχε προτείνει εγγράφως τη σταδιακή απεμπλοκή των υποθέσεων ανάλογα με την παλαιότητα της γνωμοδότησης του ΚΑΣ, προκειμένου να συνεχιστεί περαιτέρω η διαδικασία. Η διαμεσολάβηση απεδείχθη επιτυχής.

Ο Συνήγορος ενημερώθηκε από το νέο ΔΣ του ΤΑΠΑ (Ιούνιος 2011) ότι εγκρίθηκε σε διαδοχικές συνεδριάσεις το σύνολο των βεβαιώσεων πίστωσης που εκκρεμούσαν, καθώς επίσης και ότι έχουν αποζημιωθεί δικαιούχοι για στέρηση χρήσης αγροτεμαχίων, αποζημιώσεις που εκκρεμούσαν από το 2003 (υπόθεση 19067/2008).

Το γενικότερο ζήτημα συζητήθηκε στις 22.11.2011, σε σύσκεψη κλιμακίου του Συνηγόρου υπό τον Βοηθό Συνήγορο με την αρμόδια πολιτική και υπηρεσιακή ηγεσία του ΥΠΠΟΤ. Η σύσκεψη επικεντρώθηκε στη συζήτηση τόσο επί συγκεκριμένων εκκρεμών αναφορών όσο και επί γενικότερων ζητημάτων-προτάσεων της ανεξάρτητης αρχής αρμοδιότητας του υπουργείου που αφορούν το κανονιστικό πλαίσιο προστασίας μνημείων, διατηρητέων κτιρίων και αρχαιολογικών χώρων, τις δεσμεύσεις ιδιοκτησιών, καθώς επίσης και οργανωτικά και λειτουργικά ζητήματα των υπηρεσιών του ΥΠΠΟΤ. Όπως τονίστηκε από πλευράς ΥΠΠΟΤ, η οικονομική δυσπραγία επηρεάζει έντο-

να το πεδίο των αποζημιώσεων λόγω απαλλοτριώσεων, καθώς και τη διενέργεια των σωστικών ανασκαφών. Πάντως, όσον αφορά την έκδοση των εκκρεμών κανονιστικών πράξεων που προβλέπονται από τον Ν. 3028/2002, αλλά και την καταγραφή και οριοθέτηση των αρχαιολογικών χώρων και μνημείων έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος. Η καταγραφή αυτή, στο πλαίσιο του έργου «Αρχαιολογικό Κτηματολόγιο», η οποία έχει ήδη ξεκινήσει, θα περιλαμβάνει τη γεωμετρική περιγραφή και την περιγραφική τεκμηρίωση του ιδιοκτησιακού καθεστώτος απόκτησης από το Δημόσιο ακινήτων, καθώς και αρχαιολογικών χώρων, τόπων, ζωνών προστασίας, με την ευθύνη και την εγγύηση του Δημοσίου και του ΥΠΠΟΤ. Η επίσπευση της οριοθέτησης ή αναοριοθέτησης των αρχαιολογικών χώρων και ζωνών προστασίας συνδέεται άρρηκτα με την προώθηση του Αρχαιολογικού Κτηματολογίου.

Οριοθετήσεις αρχαιολογικών χώρων και ζωνών προστασίας και θεσμοθέτηση όρων δόμησης

Στην *Ετήσια έκθεση 2008* (σ. 84-85) αναδείχθηκαν ζητήματα σχετικά με την οριοθέτηση των αρχαιολογικών χώρων και ιδιαίτερα τις ασάφειες που προκαλούν ως προς το καθεστώς το οποίο διέπει τις ιδιοκτησίες και τις δυνατότητες αξιοποίησής τους. Ο Συνήγορος, ύστερα και από την εξέταση νεότερων σχετικών αναφορών, επανέρχεται τόσο στο θέμα των ελλείψεων στην οριοθέτηση των αρχαιολογικών χώρων, ειδικά στις παλαιές κηρύξεις όπου δεν περιλαμβάνεται η οριοθέτηση με σαφή όρια και συντεταγμένες, όσο και στο ζήτημα της συνεχιζόμενης εκκρεμότητας στον καθορισμό όρων δόμησης και χρήσεων γης στις Ζώνες Β΄ προστα-

σίας αρχαιολογικών χώρων, που αποτελεί συναρμοδιότητα ΥΠΠΟΤ και ΥΠΕΚΑ. Τα δύο συναρμόδια υπουργεία έχουν προβεί στη σύσταση κοινής επιτροπής, η οποία πλέον προωθεί συστηματικά και με ταχύτητα τα εκκρεμή ζητήματα καθορισμού χρήσεων γης και όρων δόμησης στις Ζώνες Β΄ (*Ετήσια έκθεση 2010*, σ. 95).

Σε κάθε περίπτωση, η ολοκλήρωση των εκκρεμών οριοθετήσεων/αναοριοθετήσεων αρχαιολογικών χώρων, καθώς και της θεσμοθέτησης των όρων δόμησης στις εκκρεμείς Ζώνες Β΄ θα συμβάλει, πέρα από την αποσαφήνιση των δυνατοτήτων αξιοποίησης των ιδιοκτησιών που εντάσσονται στις περιοχές αυτές, στην αποτελεσματικότερη προστασία, αλλά και στην ανάδειξη των αρχαιολογικών χώρων.

Ενδεικτικές περιπτώσεις αναλύονται κατωτέρω.

Πολίτης κατήγγειλε υπέρμετρη καθυστέρηση στη λήψη οριστικής απόφασης επί αιτήματός του προς το ΥΠΠΟΤ για έγκριση εκ μέρους της ΙΓ΄ ΕΠΚΑ της προσθήκης ορόφου σε ισόγεια οικοδομή στον οικισμό Αγ. Στεφάνου του Δήμου Βόλου (υπόθεση 122310/2009). Η δεκάμηνη καθυστέρηση οφειλόταν μεταξύ άλλων στο γεγονός ότι η υπάρχουσα κατοικία βρίσκεται σε περιοχή αρχαιολογικού ενδιαφέροντος, όπου ασκείται έλεγχος θεμελίων από την αρμόδια Εφορεία Αρχαιοτήτων. Συγκεκριμένα, ο επίμαχος κηρυγμένος αρχαιολογικός χώρος Σωρού Βόλου δεν είναι οριοθετημένος, με αποτέλεσμα να δημιουργείται ασάφεια όσον αφορά το καθεστώς που διέπει το ακίνητο και τις διατάξεις που θα πρέπει να εφαρμοστούν

(βλ. σχετική Γνωμοδότηση 342/2005 του ΝΣΚ). Η κήρυξη του χώρου ανάγεται στο έτος 1963 και επομένως δεν περιλαμβάνει οριοθέτηση με σαφή όρια και συντεταγμένες. Η ΙΓ΄ ΕΠΚΑ είχε συντάξει πρόταση οριοθέτησης κατά το παρελθόν (2001), η οποία περιείχε ζώνες προστασίας Α΄ και Β΄. Παρ' ότι προωθήθηκε στις κεντρικές υπηρεσίες του ΥΠΠΟΤ, δεν συζητήθηκε ποτέ ως σήμερα ενώπιον του ΚΑΣ. Ο Συνήγορος έχει επισημάνει την αναγκαιότητα να επισπευστεί η διαδικασία οριοθέτησης του αρχαιολογικού χώρου. Στο πλαίσιο αυτό, η αρμόδια Εφορεία επικαιροποιεί την πρόταση οριοθέτησης.

Κατά τη διερεύνηση αναφοράς από κατοίκους της Αμαρύνθου Ευβοίας σχετικά με ανέγερση οικοδομής σε αρχαιολογικό χώρο στην περιοχή Παλαιοχώρια διαπιστώθηκε ότι οι αρμόδιες υπηρεσίες του ΥΠΠΟΤ είχαν παραλείψει να οριοθετήσουν τον εν λόγω αρχαιολογικό χώρο σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν. 3028/2002 και εντός της προθεσμίας που αυτός ορίζει (υπόθεση 8915/2007). Ο Συνήγορος, σε πόρισμά του (Απρίλιος 2011) προς την πολιτική και διοικητική ηγεσία του ΥΠΠΟΤ και τις αρμόδιες Εφορείες Αρχαιοτήτων, ζήτησε μεταξύ άλλων να γίνει το συντομότερο δυνατόν η οριοθέτηση του αρχαιολογικού χώρου, σύμφωνα με τους όρους της παραγρ. 1 του άρθρου 12 του Ν. 3028/2002.

Σε συνέχεια του πορίσματος, οι υπηρεσίες του ΥΠΠΟΤ κινητοποιήθηκαν ζητώντας από την ΙΑ΄ ΕΠΚΑ και την 23 ΕΒΑ να καταθέσουν άμεσα πρόταση για την οριστική οριοθέτηση του αρχαιολογικού χώρου, προκειμένου στη συνέχεια να εισαχθεί το θέμα προς εξέταση από το ΚΑΣ. Ο Συνήγορος ενημερώθηκε προσφάτως ότι το ΚΑΣ γνωμοδότησε σχετικά. Εκκρεμεί η έκδοση της σχετικής υπουργικής απόφασης.

Περισσότερα και πιο αναλυτικά στοιχεία, στον ιστότοπο του Συνηγόρου www.synigoros.gr.

Οι αστερίσκοι [*] μέσα στο κείμενο παραπέμπουν σε κατάλογο συνδέσμων (www.synigoros.gr/?i=stp.el.links2011) όπου μπορείτε να βρείτε σχετικά αναρτημένα έγγραφα.